5e Jaargang. No. 2

15 Augustus 1913

HOLLANDSCH ZUID AFRIKA

MAANDSCHRIFT VOOR DE LEDEN DER NEDERLANDSCH-ZUID-AFRIKAANSCHE VEREENIGING EN ANDERE BELANGHEBBENDEN

Wij willen niet weder de fout begaan, die onze vaderen een eeuw geleden begaan hebben, door alle verbindingen met onze stamverwanten op geestelijk en stoffelijk gebied te laten varen.

GOUVERNEUR VAN RIEBEEK

Het is ons niet minder om Nederland zelf te doen dan om Zuid-Afrika.

Dr. J. W. B. GUNNING.

Zooals wij in onze vorige uitgave (algemeen gedeelte) mededeelden, is op 23 Juli te Pretoria overleden Dr. Jan Willem Boudewijn Gunning, Directeur van het Transvaalsche Museum en den Zoölogischen Tuin te Pretoria. In 1883 kwam de overledene, toen nog geen 24 jaar oud, zoon van den Leidschen professor Gunning, naar Zuid-Afrika. Onderstaand levensbericht, grootendeels ontleend aan de mededeelingen van den correspondent van het *Algemeen Handelsblad* te Pretoria, is wel een kenteekenende illustratie van het feit, dat energieke personen, aan wie het kleine Nederland, waar het leven langs scherp-afgebakende wegen vloeit, geen ruimte biedt voor de ontplooiing van hun natuurlijke gaven, in een jong land als Zuid-Afrika een dankbaar terrein vinden voor hun werklust en dadendrang, welke deugden in het Vaderland dikwijls, door de beperking, welke de kleinheid van het land en de zoo geregelde gang van zaken opleggen, zoo gemakkelijk in hun tegendeel overslaan.

Hij had in Holland en Duitschland in de medicijnen gestudeerd, doch had nog niet zijn dokterstitel behaald. Daarvoor is hij later nog eens naar Europa teruggekeerd. Het allereerst vestigde de jonge geneesheer zich te Stellenbosch, waar hij door les-geven in zijn onderhoud voorzag en binnen het jaar reeds in den echt trad met een dochter van den heer M. L. Neethling, van Stellenbosch, lid van het Kaapsche parlement. De jonge Gunning ging naar Europa, waar hij promoveerde. Na zijn terugkomst vestigde hij zich spoedig in den Oranje-Vrijstaat. Zijn ongekende werkkracht en energie vonden er echter niet genoeg te verrichten. Zooals hij zelf placht te zeggen: „Wanneer ik er in geslaagd was, een landbouw-genootschap en een openbare bibliotheek op te richten, kon ik maar weer gaan rusten". Rust beviel hem niet. Zoo trok hij van Stellenbosch naar Smithfield (O.V.S.). Daar stierf in 1888 zijn vrouw. Een jaar daarna trad hij te Bethulie, waar hij toen gevestigd was, wederom in het huwelijk met een Engelsch-Afrikaansche jonge dame, mej. Dobbin.

In 1896 praktiseerde hij te Edenburg, toen de treklust hem weer greep en hem naar Pretoria bracht. Daar trachtte hij weer een betrekking te vinden. Door zijn voorloopige benoeming tot directeur van het sedert eenigen tijd reeds bestaande Transvaalsche Museum kwam hij op het terrein, waar hij zijn beste krachten zou kunnen ontplooien. Dit, uit een onaanzienlijke collectie door de goede zorgen van Dr. Leyds en Dr. Breyer reeds tot een belangrijke verzameling gegroeid, werd onder zijn beheer gesteld, terwijl hij bovendien in den eersten tijd eenige lessen gaf als leeraar in de dierkunde aan het Staatsgymnasium. De verzameling in het Museum was, ofschoon reeds belangrijk, nog klein. Zij bestond uit een aantal geschiedkundige voorwerpen in het bezit der Regeering, enkele mineralen enz. Het personeel was naar verhouding. Behalve den directeur, was er een taxidermist, de heer Krantz, een

Duitscher, die zelf het op te zetten wild ging schieten, en een portier. De verzameling was gevestigd in de Marktgebouwen; maar die huisvesting was slechts tijdelijk; de Regeering kocht spoedig uitgestrekte terreinen aan voor een permanent museum.

Weldra kreeg Dr. Gunning gelegenheid, zich geheel aan zijn nieuwe taak te wijden. Hij werd vast aangesteld met behoorlijke bezoldiging. Snel breidde zich nu de verzameling uit. Het was verbazingwekkend, hoe de directeur alle mogelijke merkwaardigheden op het spoor wist te komen en in zijn museum een plaats te verzekeren.

Hij begon er al heel gauw over te denken, ook een dierentuin te stichten. Enkele wilde dieren, door den heer Krantz bijeengebracht, waren in 1898 op de achterplaats van het marktgebouw gehuisvest en elken morgen ging de directeur of zijn assistent op de markt vleesch koopen voor de dieren, die met hun eigenaardigheden het den omwonenden menschen in den aanvang wel wat lastig maakten.

Hetzelfde jaar wist Dr. Gunning, toen hij in de Kaap was, Cecil Rhodes te bewegen, een leeuw voor den dierentuin af te staan. De Regeering der Z.-A. Republiek — nog te zeer onder den indruk van den Jameson-inval en de toen juist begonnen Britsche agitatie — weigerde den leeuw te aanvaarden, wat zeer begrijpelijk was.

Wijlen Dr. J. W. B. Gunning.

Men kan zich voorstellen, dat de tijdelijke huisvesting van museum en dierentuin alras te klein werd. De Kruger-regeering had in die dagen wel heel wat andere zorgen aan het hoofd om aan den bouw van een nieuw museum te denken. Immers, nog geen jaar later brak de Oorlog uit. Toch bleef Dr. Gunning, bezield met groote liefde voor zijn stichting, die zoo snel in beteekenis toenam, met taaie volharding bij den Uitvoerenden Raad der Z.-A. Republiek aandringen en werkelijk wist hij deze zoo ver te brengen, dat de plannen voor een dierentuin met daarbij behoorende gebouwen — die dan voorloopig als museum zouden worden gebruikt — werden goedgekeurd. Nog vóór het uitbreken van den Oorlog werd — op 22 Juli '99 — de eerste steen gelegd. Dr. Gunning ging nu met enorme energie aan den arbeid en hij zette dien voort, ook al woedden om hem heen al de verschrikkingen van den oorlog. Toen Lord Roberts in Juni 1900 Pretoria binnentrok, waren de gebouwen reeds afgeleverd en was men bezig, de boomen voor de hoofdlaan van den dierentuin te planten. Met vooruitzienden blik wist Dr. Gunning het militair bewind dadelijk voor beide stichtingen te winnen, zoodat in het werk, niettegenstaande de krijgswet, niet de minste belemmering kwam. Ook het kroon-kolonie-bestuur bleef Dr. Gunning genegen. De verantwoordelijke regeering eindelijk verleende hem allersympathiekste steun. In die dagen kreeg hij kostbare geschenken, zoo van Lord Selborne, Sir Arthur Lawley, Generaal Maxwell en anderen.

Hollandsche vrienden hadden de hokken en kampen voor de dieren gegeven, want in die dagen van beroering kwam het meer dan eens voor, dat de Regeering der Z.-A. R. en later het militair bestuur geen tijd en geen gehoor hadden voor Dr Gunning's plannen en wenschen.

In 1909 vertrok de directeur naar Europa op een studiereis en bracht van daar een groot aantal merkwaardigheden voor zijn museum en zijn dierentuin mede. Hij knoopte er ook kostbare betrekkingen aan voor ruilingen.

De dierentuin is onder zijn leiding een model-inrichting geworden, die de trots der Pretorianen is en de bewondering wekt van wereldreizigers. Het museum is een schitterende verzameling, waarvoor een grootsch gebouw is neergezet, dat echter nog niet in gebruik is genomen.

Dr. Gunning wist den heer G. A. A. Middelberg, oud-directeur van de Z.-Afr. Spoorwegmaatschappij, toen hij in 1910 Zuid-Afrika bezocht, te bewegen, om in Holland door middel van vrienden van Zuid-Afrika een collectie kopieën van beroemde Hollandsche meesters aan het museum ten geschenke te geven, benevens een model van een Hollandsch oorlogsschip als waarin Jan van Riebeeck naar Zuid-Afrika ging, en andere merkwaardigheden.

Zoo wist Dr. Gunning ieder voor deze inrichtingen te interesseeren. Zijn taak en werkkring werden hem tot een hartstocht. Wanneer hij er in slaagde, merkwaardige of kostbare dieren of voorwerpen te verkrijgen, lette hij niet op zijn begrooting. Hij vond het zonde, een kans te laten voorbijgaan, en het moet erkend, dat hij daardoor menige andere verzameling een zeldzaam koopje of beter nog een groote merkwaardigheid heeft afgesnoept. Maar de commissie van beheer kon, bij alle waardeering voor de enorme verdiensten voor Dr. Gunning, op den duur zulke overschrijdingen van het budget niet toelaten en zoo is het gebeurd, dat zij ten slotte zich heeft genoodzaakt gezien, den directeur voor ontslag voor te dragen. Dit ontslag is toen met het oog op Dr. Gunning's ernstige ziekte opgeschort en is door zijn dood niet ten uitvoer gekomen.

Zelden is te Pretoria zulk een indrukwekkende begrafenis gezien als bij het ter aarde bestellen van zijn stoffelijk overschot. Aan zijn graf spraken onder anderen de ondervoorzitter der Nederlandsche Vereeniging, waarvan de overledene president was, en de voorzitter van Hollandsch Mannenkoor, welk koor op het kerkhof zong.

De Nederlandsche regeering had de verdiensten van den overledene erkend door hem ten vorigen jare te benoemen tot ridder van de Oranje Nassau Orde, terwijl de Fransche regeering hem de Ordre pour la Mérite Agricole had verleend.

Dr. Gunning was slechts 53 jaar oud. Weinig men-

schen waren hier zoo gezien als hij, dank zij zijn vriendelijkheid, opgewekt humeur en onverwoestbaren levenslust. Hij was ook gekozen tot voorzitter der commissie tot viering van Nederlands onafhankelijkheidherstel, welke functie hij echter wegens zijn ziekte heeft moeten neerleggen.

VAN EEN OUDEN „VOORTREKKER".

In het laatst van het vorige jaar overleed op zijn boerderij „Poortje", in het Transvaalsche district Potchefstroom, Lukas Rudolf Janse van Vuuren, in den hoogen ouderdom van ruim 90 jaar.

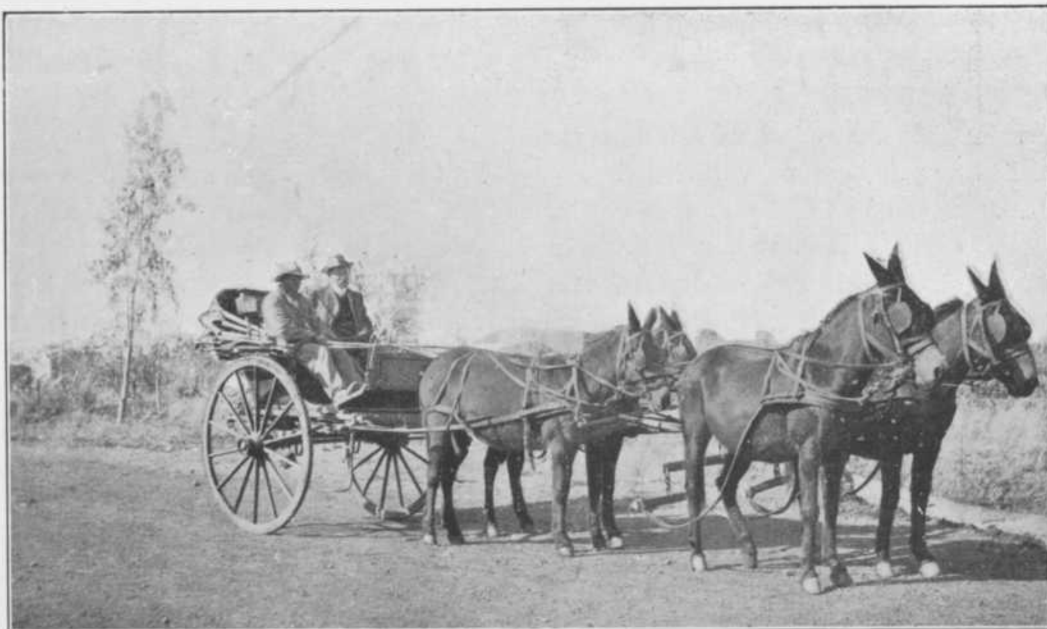
Hij was nog een van de oude „voortrekkers". Geboren in de Kaap-Kolonie, trok hij in het jaar 1836 met zijn ouders naar de Vaalrivier, waar zij bij Silkatsnek werden aangevallen door Kaffers, die eenige deelgenooten van den „trek" doodden.

Vandaar trok men naar de plaats „Vechtkop", waar het lager alweer met de Kaffers in aanraking kwam.

Van hetgeen er toen plaats had, alsook van de verdere avonturen en gebeurtenissen in het leven van Van Vuuren, kon de oude man zeer boeiend vertellen. En nu heeft iemand deze verhalen uit zijn mond opgeteekend en ze in *De Volkstem* gepubliceerd. Wij laten er hier een en ander uit volgen.

Het begint met de gebeurtenissen in het bovenvermelde lager te „Vechtkop" (*Vereenvoudigde spelling*):

„'t Was op 'n schone Oktober-ochtend van 't jaar 1836, toen 'n kleine wacht met Sarel Cilliers aan 't hoofd en zijn Hottentot-tolk de Zoeloebende naderde, die juist bezig was 't ontbijt te nemen, om daarna hun boze plannen ten uitvoer te brengen. Door middel van de tolk sprak Cilliers tot de bende, die hij tot op 100 treden afstands te paard genaderd was, onderlinge vriendschapstermen voorstellende. Intussen werd 't lager in gereedheid gebracht, omdat men voor 't ergste vreesde. De wagens stootte men, met de disselbomen onder de wagen vóór, dicht tegen elkander in 'n sirkel. Langs de wagens, tussen de wielen en bij de openingen, werden doorntakken van de buitenkant ingevlochten tot op tenthoogte. Aan de binnenkant van 't buitenwiel plantte men 'n paal om er 't wiel aan te binden; dit alles om de vijand te beletten, de wagens omver te stoten, en 't lager in te stormen.

De heer W. Klooster, Inspecteur van scholen in Transvaal, in zijn met vier muilezels bespannen Kaapsche kar, waarmee hij het geheele jaar door de inspectie van de ver uit elkaar gelegen scholen in zijn district volbrengt. Zooals de foto, ons door den heer M. P. Barendsen, te 's-Gravenhage, welwillend afgestaan, aantoont, is dit ambt geen sinecure.

't Hek sloot men, nadat alles, dat binnen moest zijn, ingebracht was, met doorntakken. Midden in 't lager stonden 4 wagens voor de veiligheid der vrouwen en kinderen.

Stel u voor de bedenkelike toestand dier 37 man tegen duizenden barbaren, toen Cilliers hen kwam waarschuwen, dat zij zich op 'n aanval voorbereid moesten houden. Omtrent 700 tree afstands van waar het lager stond, verdeelden zich de kaffers in 4 kolommen en wierpen hun sandalen, „bestaande uit ruwe zolen met riemen om de tenen", in hopen op elkander, vermoedelik om zo min mogelik hindernis te hebben.

Dit gaf echter tijd aan de weinige Boeren om de Allerhoogste om hulp te smeken; immers, Sarel Cilliers gaf dat als zijn behoefte te kennen, en hij verzocht Martha Van Vuuren, de moeder van Lukas, te leiden in 't zingen van Ps. 130, vers 1. Terwijl men bezig was met zingen en bidden, kwam 't bericht der wachten op de wagens:

„De vijand komt!"

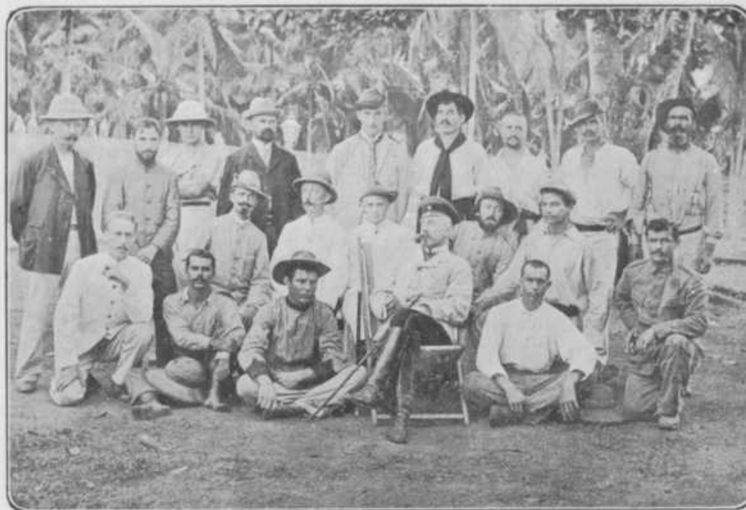
Plotseling viel 't bevel, alle geweren met hagel te laden en de vijand tot op 30 tree te laten komen.

„De vrouwen en kinderen moeten in de wagens midden in de kring."

„Broeders, iedereen aan 't geweer en waar jij staat, staat, God sal help!" Zo sprak Cilliers. „Maar sta mij toe, 't eerste schot te schieten."

De oude Bart Harmse, die 83 jaren was, plaatste ook zijn bevende hand aan 't roer en schoot samen met de anderen zo hard hij maar kon door de takken heen.

't Kruit werd op een doek geplaatst met de kogels daarnaast, zodat 'n ieder

Een karakteristieke herinnering aan den Engelsch-Afrikaanschen oorlog van 1898–1901: een groep krijgsgevangenen in het Ragamakamp (Ceylon), waarin twintig verschillende naties zijn vertegenwoordigd. De foto danken wij aan de vriendelijke belangstelling van den heer M. P. Barendsen, te 's-Gravenhage.

gemakkelik zijn schot kruit en kogels kon grijpen.

't Was ongeveer 11 uur 's voormiddags, toen de slag begon; hij duurde omtrent 20 of 25 minuten.

Drie regimenten kaffers werden platgeschoten.

Ze waren spoedig vlak bij, op en aan de takken. 't Gelukte een der barbaren, juist toen kleine Lukas niet gereed was, om hem van de wagentent 'n assegaaisteek in de linker schouder toe te brengen, niettegenstaande dat 't flinke schot los kruit uit de oude „Sanna" van Stefanus Fourie 't voorhoofd des vijands kloofde, zodat hij dood tussen de takken viel.

'n Andere kaffer was bezig om tussen de takken door te klimmen, en juist toen hij met zijn hand aan het leermannetje van de wagen van Piet Botha vatte, kwam de oudste zuster van Lukas, Elizabeth Bronkhorst, en kapte die indringer zijn hand af met 'n handbijl. De volgende dag vond men hem dood bij de spruit. Naast Elizabeth stond 'n meid met een tentpaal als wapen, om zichzelf en haar nooi te verdedigen.

Aan de kant der emigranten sneuvelden 2 mannen en 11 werden gewond, waaronder Lukas van Vuuren en Sarel Cilliers. In een der wagententen bevonden zich 375 assegaaisteken, en in 't leger verstrooid 1136 assegaaien, 't metaal waarvan Stefanus Fourie en Gert Bronkhorst, ijzersmeden van beroep, gebruikten om geweersloten te reparéren. Omtrent 100 treden om 't lager vond men van de vijand 437 gesneuveld.

Na 'n hevig verzet van ongeveer 25 minuten retireerde de vijand in de richting van de kop.

De slag was geleverd en er was reden, de Allerhoogste lof, eer en dank toe te brengen voor de verlossing.

Vóór de aanval namen zeven der emigranten de vlucht, waaronder twee bekend zijn n.l. Louw du Plessis en Klein Martinus v. d. Merwe. Doch saam met de paar ouden en achterdrijvers bleven er nog zeven en dertig in 't lager. De kaffers hadden al 't vee genomen en 't lager kon niet vertrekken vóór er hulp opdaagde.

Later stond het kommando, waar Lukas bij was, onder Gert Maritz, toen ze aangevallen werden door de Zoeloes te Blauwkrans en Boesmansrivier, na de moord op Retief. Hij vertelde, dat 't zeer vroeg in de morgen was, toen zijn vader voor op de wagen zat, en de kaffers zag naderen, waarop hij dadelik alarm maakte.

De vijand viel 't lager aan, doch werd teruggeslagen door de trekkers, die ze toen achtervolgden.

Toen ze de kaffers achtervolgden, kwam er tijding, dat de Rensburgers op 'n kopje vastgekeerd waren, van hun wagens af, en gingen 9 mannen heen te hulp, waaronder Lukas van Vuuren, zijn oudere broeders Louw en Jan, ou Koos de Beer en zijn zoon Abraham, Lukas en Gert Bronkhorst en Gert Oosthuijzen en 'n oude Hottentot Hans, achterrijder van Lukas.

Toen ze na aan de Rensburgers waren, riep één van hen: „Onze kogels raken op, jaagt en kijkt voor aan mijn wagen, daar hangt 'n zakje met kogels; breng dit!"

Toen zei Gert Oosthuijzen, die 'n fluks paard had: „Skiet 'n pad door die kaffers, dan zal ik injaag en die kogels gaan haal." Toen schoten die dapperen en Oosthuijzen ging in, nam die kogels en kwam veilig ermee bij de Rensburgers. Onder de kaffers was er een offisier, die de kaffers kommandeerde en riep: „Waarom storm jullie niet en steek die tovenaars dood; daar komen meer mense aan." Een der mannen verstond de kaffertaal en hoorde, wat er gekommandeerd werd en schoot die offisier 't been af. Toen hij viel, vluchtten de kaffers en namen hem mede op schildvellen. De mensen achtervolgden hen toen en die offisier werd door een van hen doodgeschoten.

Die avond kwam Lukas eerst weer in 't lager, zonder eten of drinken de hele dag. Juist toen hij bezig was te eten, kwam Sarel Cilliers de tent binnen en zei „Jongie" — zo noemde hij mij altijd — „maak jou klaar om morgen vroeg met mij te gaan om de doden te Blauwkrans te begraven."

Wat ik daar zag, kan ik nauweliks beschrijven, daar de tonelen zo wreed waren, dat men er bijna van bezwijken kon.

Toen wij 't kopje naderden, waar de vermoorden lagen, zei 'n man: „ik zie 'n handje uitkomen tussen de doden." We reden er heen en vonden er 'n meisje van omtrent 2 of 3 jaar tussen de doden en erg gewond. Cilliers zond toen 'n man om water in zijn hoed te halen; 't kindje werd er van te drinken gegeven, altijd een beetje meer, totdat de dorst gestild was. Toen zond Cilliers 't kind met die man, die haar 't eerst gezien had, en nog 'n paar anderen naar 't lager terug.

't Kopje was bedekt met veren der opengesneden bedden, en overal lagen dode mensen. Bij een der wagens lag 'n kindje, waarvan 't hoofd tegen 'n wagenwiel verpletterd was, en Sarel Cilliers nam 't kindje, hield 't omhoog en zei:

„Onze God, zal dit bloed niet gewroken worden?"

Nadat Dingaan uitgeroeid was en de emigranten rust hadden, is Lukas van Vuuren getrouwd met zijn

achternicht Johanna H. Van Vuuren en woonden zij 'n tijdlang in Natal, maar hij is toen weer vertrokken naar Modderrivier in de Vrijstaat. Daar bleef hij tot in 1851, toen hij zich ging vestigen op de plaats Poortje, distrikt Potchefstroom, waar hij veel te verduren had, voornamelik van wege de leeuwen, die toen in menigte hier ronddwaalden. Veel kon die oude vader vertellen van hoe hij leeuwen geschoten en wat hij op de jacht doorgemaakt had."

DE GEBEURTENISSEN VAN DE MAAND.

(Van onzen eigen correspondent te Pretoria.)

DE TROEBELEN AAN DEN RAND.

Door de verschrikkelijke gebeurtenissen te Johannesburg op den 4den en 5den Juli schijnen alle andere feiten op den achtergrond gedrongen. Zelfs de politiek heeft de belangstelling der menschen hier verloren, en dat zegt wat. Nog is de kalmte niet weergekeerd. De lucht schijnt bezwangerd met electriciteit en iederschijntnieuwe uitbarstingen te verwachten, waarvan wel 't meest onweerlegbare bewijs is, dat in Londen nieuwe verzekeringen tegen schade door woelingen en stakingen worden gesloten tegen hooge premiën. Toch geloof ik niet, dat, zelfs wanneer er een spoorwegstaking uitbrak, wat op dit oogenblik niet geheel is uitgesloten, wij een herhaling zouden beleven van het vandalisme, dat wij in het begin dezer maand te Johannesburg en langs den Oost-Rand hebben aanschouwd. De arbeiders zullen hebben geleerd, dat zij zonder geweldpleging in de kalme werkstaking een machtig wapen bezitten. Zij hadden tot dusver dit wapen niet leeren gebruiken, wat niet te verwonderen is, wanneer men bedenkt, hoe verscheiden de nationaliteiten zijn, die aan den Rand bij de Mijn-industrie werkzaam zijn, en hoe moeilijk het daarom voor de leiders moet zijn om die elementen tezamen te brengen en één lijn te laten trekken. Vergeten moet men ook niet, dat langs den Witwatersrand, zooals in elke goudstreek, het schuim van alle naties is bijeengekomen, dat slechts wacht op een kans om te plunderen, te rooven en desnoods te moorden. Vast staat, dat de arbeiders zelf zijn geschrokken van de plunderingen en brandstichtingen in den nacht van 4 op 5 Juli en alles zullen doen om dergelijke tooneelen te voorkomen, niet alleen voor hun eigen goeden naam als ordelijke burgers, maar ook om niet de sympathie te verbeuren, die zij van allen, die geen mijneigenaren zijn, genieten bij hun rechtmatige eischen.

De heer H. de Graaf, de energieke drukker en uitgever te Potchefstroom, een landgenoot, die den Nederlandschen naam in Zuid-Afrika door zijn werkkracht en durf in zaken eer aandoet, heeft een nieuw, rijk geïllustreerd maandblad („Werda") opgericht. Hierboven ziet men, op welke wijze het eerste nummer van de drukkerij naar het postkantoor werd geëxpedieerd. De heer de Graaf staat, met zijn echtgenoote, voor den verandah-paal rechts, bij den kop van de auto.

De Regeering vergadert tegenwoordig vroeg en laat en van alle zijden ontvangt zij steun in haar moeilijke taak om aan den huidigen toestand van onrust een einde te maken. Natuurlijk ontbreekt het niet aan critici, maar die het wel meenen met de rust en de welvaart van het land praten nu niet, maar handelen. Steun en medewerking is de Regeering beloofd, zoowel van de Unionistische Partij te Johannesburg als van de Z.-A. partij langs den Witwatersrand, terwijl Zaterdag een deputatie uit de meest verscheiden kringen der Johannesburgsche samenleving de Regeering eveneens haar steun toezegde.

ENGELSCHE INMENGING.

Een eenigszins duidelijke uiteenzetting van den tegenwoordigen toestand en hetgeen tot de huidige situatie heeft geleid zou mij veel te ver voeren. De ruimte, mij toegestaan, is op zulk een uiteenzetting niet berekend. Alleen dit: in Engeland en in Zuid-Afrika zijn verschillende elementen bezig — zooals vóór den Oorlog ook herhaaldelijk is geschied — om te trachten, in deze zuiver binnenlandsche aangelegenheid Imperiale inmenging te verkrijgen. Reeds is hier het kabelbericht verschenen, dat de Imperiale Regeering overweegt, een Imperiale Commissie naar Zuid-Afrika te zenden om een onderzoek in te stellen naar het geheele verloop der troebelen en de middelen, die zouden kunnen leiden tot een finale oplossing van alle arbeidsgeschillen. Indien dit bericht waar is, zal dit de handen onzer Regeering nog meer versterken, want de groote meerderheid der menschen

hier zal een dergelijke inmenging nimmer toelaten. Zij zal groote ontevredenheid wekken en het overtalrijke publiek zich doen scharen aan de zijde van haar eigen gekozen bewind tegenover het Rijksbestuur. De Unie-regeering is vast besloten, zelf een oplossing te zoeken en, wanneer zij eenmaal met die taak in ernst is begonnen, zullen de arbeiders ook wel inzien, dat het niet waar is, wat haar thans wordt verweten, dat zij heult met de Mijnmagnaten en niet op de hand van de werklieden is, waar deze billijke eischen stellen.

Weinigen onzer lezers zullen ooit een afbeelding van Pres. Kruger hebben gezien, waarop hij staat afgebeeld met een vollen baard. Deze foto werd genomen te Waterval-Onder, kort vóór den tijd, dat de President over Lourenço Marques Zuid-Afrika moest verlaten, en is ons afgestaan door den heer N. J. Swierstra, te Heerlen.

DE Z.-A. AKADEMIE.

De Z.-A. Akademie voor Taal, Letteren en Kunst heeft in het begin dezer maand te Pietermaritzburg haar vierde jaarvergadering gehouden. Tengevolge der staking en der politiek waren vele belangrijke en invloedrijke personen gedwongen afwezig. Zoo moest de rede van den voorzitter, Minister Malan, worden voorgelezen; zoo kon ook Generaal Hertzog niet tegenwoordig zijn, die zou antwoorden op een zeer belangwekkende lezing van den heer Gustav Schoeman Preller, assistent-editeur van *De Volkstem*, over de anti-nationale tendenz in de Z.-A. litteratuur van Engelsche zijde. Ook de heer Preller was verhinderd naar Maritzburg op te gaan, zoodat zijn lezing eveneens moest achterwege blijven. Deze zal echter worden opgenomen in het jaarverslag van de Akademie.

De twee eenige lezingen, die werden gehouden, waren nu die van Dr. Knothe, van Bloemfontein, over den vooruitgang en den tegenwoordigen stand van het onderwijs in Zuid-Afrika en van Dr. F. V. Engelenburg, over Adolphe Delagorge, den Franschen Afrikareiziger uit de eerste helft van de 19e eeuw.

Maar het meest belangrijk zijn wel de verhandelingen der jaarvergadering geweest. Generaal Hertzog had het oordeel der Akademie gevraagd over de besteding van £ 1200, die nog over waren van de fondsen, hem ter beschikking gesteld tot bestrijding der gerechtskosten, welke Gen. Hertzog had te betalen voor zekere uitlatingen. De Akademie beval aan, dat uit dit bedrag een speciaal fonds zou worden gevormd voor het uitgeven van nationale werken door de Akademie.

De Akademie zal verder geldelijk bijdragen tot de uitgave van een volksboek over het leven der Zuid-Afrikaansche voorvaderen.

Krachtig zal verder worden gewerkt aan de samenstelling van een liederenboek voor het Hollandsch-Afrikaansche huisgezin.

Tot nieuwe leden werden onder meer gekozen: Dr. Le Roux, van Pretoria, die in Holland heeft gestudeerd, Prof. Kamp, van Potchefstroom, en de heer C. J. Langenhoven, de editeur van het *Zuid-Westen* te Oudtshoorn, benevens den heer Malherbe, den bekende dichter van „Karrooblommetjies".

BOERENARBEIDERS VOOR ZUID-AFRIKA.

De Regeering is er, vooral van Unionistische zijde, een verwijt van gemaakt, dat zij geen immigratie aanmoedigt. Daarop heeft zij steeds geantwoord, dat het niet aangaat, het land te overstroomen met vreemdelingen, zoo lang dit land nog niet voor de ontvangst van die menschen gereed is. In dit opzicht kan men Zuid-Afrika niet vergelijken met Kanada en Australië, die een rustige ontwikkeling van jaren achter den rug hebben. Dat de Unie-regeering echter geenszins tegen immigratie is, heeft zij niet alleen herhaaldelijk bij monde van den Eersten Minister betuigd, doch ook thans weer bewezen. Zij wil echter niet onbezonnen instrooming van vreemdelingen bevorderen, doch zorgen voor de menschen, die Zuid-Afrika kiezen voor hun nieuwe vaderland. Van die zorg geven de zoo juist gepubliceerde voorwaarden voor het met Regeerings hulp invoeren van boeren-arbeiders blijk. De regeering zal de helft van de passage voor deze arbeiders en hun gezinnen voor haar rekening nemen en zal hun na afloop van hun kontrakttijd ook helpen om zich op het platteland te vestigen.

Meer wil ik van deze voorwaarden niet zeggen, die hier een zeer gunstigen indruk hebben gemaakt, want ik veronderstel, dat zij in het orgaan der Z.-A. Vereeniging in haar geheel zullen worden gepubliceerd. *(Zie het Alg. Ged.)* Zij zullen voor boeren-arbeiders in Holland een aanmoediging zijn om overeenkomsten met Zuid-Afrikaansche plaatseigenaren aan te gaan.

INVOER VAN ONDERWIJZERS UIT DEN VREEMDE.

In den Transvaalschen Provincialen Raad, die de vorige week weer tot het begin van September is verdaagd, heeft men lang en breed gesproken over den invoer van onderwijzend personeel uit Holland en Engeland. Er is hier groot gebrek aan onderwijzers en onderwijzeressen. Om dit gebrek aan te vullen, heeft men van uit den vreemde willen invoeren, doch dit denkbeeld ontmoette onmiddellijk tegenstand. Slechts de Engelsche leden van den Provincialen Raad waren voor invoer, de Hollandsch-sprekende meenden, dat hier voldoende personeel kon wor-

den opgeleid, en dat het alleen aan de Normaalscholen lag, wanneer zich daar niet voldoende leerlingen aanmeldden. Ten slotte verklaarde de Uitvoerende Raad, dat er reeds een samenspreking was gehouden tusschen de predikanten der verschillende kerken en de directeuren van de Normaalscholen en dat dezen voorstellen hadden gedaan, die door den Raad van Onderwijs waren overwogen, waarvan de aanbevelingen den Uitvoerenden Raad wel hadden bereikt, doch die nog niet door dit lichaam waren behandeld. De invoer van onderwijzers — tenminste in het groot — is dus van de baan, maar veranderingen in de opleiding van onderwijzers en aanmoediging van jonge Afrikaners om zich aan het onderwijs te wijden, worden overwogen.

DE LAATSTE DAG VOOR DE TREK.

(Uit: *Boer en Barbaar, of die Lotgevallen van die Voortrekkers, viral*[5] *tussen die jare 1835 en 1840, deur J. H. Malan.* [1])

Dit is die laatste aand. Die jukke lê [2]) klaar vóór die wâ [3]), volgelaai [4]) viral [5]) van lewensmiddele. Die teerputse [6]) is boordevol, die ammunisie kis gevul; die ou sannas [7]) hang binne aan die wâ-tente aan leer lissies; [8]) die stroppe en skeie [9]) is nauwkeurig nagesien; die osse is in die kraal.

Al die spaarklere [10]) is in die wâ-kiste deur moeder of dogters gepak, en die veldstoeltjes en hoenderhok op die rooster agter vasgemaak. Die ei'e gemaakte veldskoene is aan die voete en o'erige pare in die kiste. Die nuw [11]) gedraaide en met nuwe voorsla'e voorsiene swepe rus op penne aan die regter kant van die wâ-tent. Halle's huisapteek sowel als die gewone huismiddels, so's terpentijn, kamfer, kruie-brandewijn, en so meer, is netjes weggebor'e [12]) in een van die kiste — alles is in orde gebrag.

Te'en sonsondergang kwam 'n boodskap van die buurman, dat pa sê, dat oom moes sor'e [13]), o'er 4 da'e [14]) bij Penhoek te wees, waar die trek sou bijeen kom. [15])

Die son sakte agter die kimme die aand [16]) weg so's hij dit miljoene jare vroe'er gedaan. Vir hoevele duisende mense was hij nie nou op hulle grond in die Kaap Kolonie vir die laaste maal onder gegaan! Na 'n skrale maaltijd, waarbij niemand 'n grote eetlus had, werd die ou kwarto State-Bijbel te voorskijn gehaal en las die vader met 'n bewend, dog forse stem:

Ik heffe mijne oogen op naar de bergen, vanwaar mijne hulpe komen zal.

Mijne hulpe is van den Heere, die hemel ende aerde gemaakt heeft.

Hij en zal uwen voet niet laten wankelen: uw bewaerder Israëls en zal niet sluymeren noch slapen.

De Heere is uw bewaerder, de Heere is uwe schaduwe, aen uwe rechterhand.

De zonne en zal des daags niet steken, noch de mane des nachts.

De Heere zal u bewaren van alle quaed; uwe ziel zal Hij bewaren.

De Heere zal uwen uijtgang ende uwen ingang bewaren van nu aen tot in der eeuwigheid.

Nadat

Op bergen en in dalen,
Ja overal is God,

'n geliefkoosde gesang van die voortrekkers, was gesonge, werd gekniel en deed die vader 'n hartroerend gebed. Die woorde was vele plekke mank, dog die betekenis, die uiting van die eenvoudige gedagte tussen die mens en sij Skepper, drong deur tot in die diepste van die hart van die bidder en die snikkende moeder.

Toen ging moeder en kinders naar bed vir die laaste maal tussen die mure, waar die van pekel druipende springbok-, blesbok- en beeste-biltong [17]) altoös lekker droog rookte in lange rije om die skoorsteen; tussen die mure, waar al die kinders gebore werd; waarin die deure en vensters aan flenters gebeuk werd deur knopkieries, [18]) tussen die mure waar die hanslam [19]) uit die snappende ringkinker [20]) se handjes kossies knibbelde, waar bittere trane geskrei werd o'er 'n blauwogig kind of 'n vader of moeder, die daar ginder begrawe lag. Bij daar-die deur nog werd die lange, swarte grijnhout [21]) kis uitgedrâ....

Daar buite blikte die vale, dorre grafbulte só doodalleen hem te'e, só vredig-stemmend in die vriendelike maneskijn. Van die agterdeur-af kon die vader hulle almal sien. Dáár is hulle, drie al te saam, — vader, moeder en die klein kind; 'n kleintje, daarnaas twee grote, langwerpige bulte.

Sij kinderda'e vlie hem deur die brein. Hij is weer 'n huppelend, skaterend kind. Hij moet weer opsê aan moeder se knie:

Ik ben — 'n kindje — teer, en klein,
Heere, — houd — mij hartje — rein.
Amen.

Hij is 'n beetje ou'er. Hij moet die aandgodsdiens bijwoon. Sij o'e val toe. Die afgematte kindergees kan die slaaplamheid nie weerstaan nie. Die slaaf moet 'n kooltje haal uit die vuurherd vir die tessie en oubaas se

[1]) Wij geven hier een „stemmingsbeeld", te vinden in het 6e hoofdstuk van 't hier genoemde boek, pas verschenen bij de „Het Westen"-drukkerij (eigenaar H. de Graaff), te Potchefstroom. In ons volgende nummer zullen wij dit belangrijke en aantrekkelijke boek, vrucht van veel en critisch lezen door een geboren Afrikaner, geschreven in de taal der Kaapsche Afrikaners, nader bespreken. [2]) Liggen. [3]) Wagen. [4]) Vol geladen. [5]) Vooral. [6]) Puts = houten emmer. [7]) Lange, zware geweren (voorladers); [8]) Lussen. [9]) Onderdeelen van de jukken, waarmee de ossen trekken. [10]) Kleeren, die nog niet of weinig gedragen zijn. [11]) Nieuw. [12]) Weg-geborgen. [13]) Zorgen. [14]) Over 4 dagen. [15]) Penhoek, gelegen bij de poort, tusschen de Storm- en Bamboes-Bergen in het Dordrecht-distrikt, was een van de verzamelplaatsen van de voortrekkers. Vgl Reisjoernaal van Bernhard Roeloff in Moody's *History of Battles in Southern Africa* [16]) Avond. [17]) Aan lange dunne riemen gesneden vleesch, dat, gezouten en gedroogd, zeer langen tijd goed blijft. [18]) Met dikke knoppen voorziene knuppels, waarmee kaffers vechten. [19]) Een lam, dat zijn moeder verloren heeft en uit de hand wordt gevoed. [20]) Rumoerige kleuter. [21]) Grenen houten.

pijp en somar die natte vadoek meebring. Die natheid moet die ooglid-swakheid uitvee.

En dan die spokende woorde van vele, vele jare gele'e tussen die tik-tak-tik-tak van die grote klok; die smekende, vir sij kinderlik verstand vage, sware woorde, die tot 'n Onsienlike opgesonde word; die suisende klanke en tik-tak-tik-tak, wat duurde, totdat hij, op sij knie'e met die kop op die ottoman, trots nat vadoek en al, in 'n onweerstaanbare, diepe slaap gevalle is. Hij dan half aanslaap, met die o'e op 'n skrevie, [22]) word deur die vrouw, met die swarte mussie op die glad gekamde hare en bre'e strik onder die kin, op sij wang gesoen; en dan kom die grijs kop met kale kruin, met die ou skinkbord en twakkies [23]), pijp en kerfblok daarop, aan sij regterhand op die tafel, vooro'er; die grote, bruine, rimpelige hand strook sij kin, sê hem goeinag met 'n kus, en hij word naar bed genome.

Die vroe'e ogtend-gesang, wat hem in bed opwakker, die forse manne-stem en gladde vrouwe-stem, — hij hoor dit nog. Na sovele jare klink dit duideliker in sij ore.....

En toen, vele jare later? Hij hoorde die laaste snik van 'n lieftallige moeder, regsinnig, godvrugtig, wie se hart altoos wijd, só wijd als die wereld ope stond vir haar kinders en haar medemens. Die neerlating, die wegsak in die graf; naas sij vader ter ruste gelê.... Jesus leef! Hij *sal* hulle weersien.

Hij stap die kamer binne. Duisende gedagtes woel hem in sij bed bijna van sij sinne. Sij brein is 'n klotsende, klaterende storm. Hij voel, hij is doodmoeg van kommer en sukkelsorg. Die natuur van sij menslikheid kan dit nie langer drâ nie. Dit word dof en swaar in die kop. Stemme, mistige, suisende stemme begin die bôhand te krij. Eén gedagtestem kom al duideliker te voorskijn. Dit druk die andere dood. Vredig-lief suisel dit in sij ore: Ziet — uw bewaerder — Israëls — en zal niet sluymeren — nimmer — nimmer, nimmer — sluymeren — sluymeren — sluy.....

Alles rustte in die huis. Die maantje nie. Die streepte 'n ligstraal deur die venster, eers op die grond, toen op die bedrand, toen op die blosend gesiggie van die driejarig kind, eindelik o'er 'n afgetobde, wit gesig met swarte wenkbrauwe, ho'e voorhoof, pikswarte hare. Dit was die moeder.

„Ziet — uw bewaerder — Israëls en zal niet sluymeren", wou die straaltje seker sê...

'n Teken van die Ewigheid, sag, op wolle slippers [24]) wadend o'er die menslike stipjes, wat bestaan om weer te verdwijn deur die onweerskringe van die Tijdelike naar die Ewige toe.....

Die vol'ende dag, vóor dag, was die plaas in rep en roer. Die laaste goedjes moes in die wâ. Die lunsrieme [25]) werd nagekijk; die rieme o'ergetel, die agterjuk se kramriem weer nagesien, en toen ingespan. Alles nou klaar? Die sweep klapte; dit weergalmde in die klowe, dit dreunde te'en die vensterruite en deure. Van die voorslag, van elke klip, waaro'er 'n wâwiel bonste, galmde dit trek! trekketrek!! trek!!

Die grootseun en enige bediende jaagde die veetjes aan. Die dogter was voor die touw. [26]) Nog 'n tien minute en dit was doodstil op die plaas.

Die vader stapte die huis alleen binne. Vir die laaste maal in sij lewe. Met die vetkers in sij lantern sog hij in al die kamers of niks vergeet geblewe was. Die ruitjes lantern gooide lange, flikkerend-rustelose ligtrande op die gladde misvloer [27]) te'en die met wit of rooi klei gewitte mure. Die velbroek-wrijwing [28]) floot-floot spookagtig in die huisledigheid. Die voetstappe stompte stadig, dof swaar als van afgematte bene....

[22]) Schreefje-streepje. [23]) Tabak(jes). [24]) Pantoffels. [25]) Riempje, dienend als spie voor-aan de wagen-as. [26]) „Some idea may be formed of the suffering of these people (op hun trek uit Natal) by the fact, that the fore-louper (leider) of the waggon of (Komm.-Generaal) Pretorius having left them, a young girl of twelve years, Pretorius' daughter, had been compelled to lead the oxen for some days; and in doing so, her arm had been frightfully gored by the leading bullock. The fatigue of a forelouper is great for a boy, and to a young girl must be absolutely injurious" — *The Cape and the Kaffirs*, by Harriet Ward (1851), blz. 229. [27]) Met koemist bestreken vloer. [28]) Het gewrijf van den uit ongelooide schapenvellen vervaardigden broek.